

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH DOTYCZĄCY KONSERWACJI
DEKORACJI MALARSKIEJ SUFITU NAD NAWĄ
KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. MIKOŁAJA W PCIMIU**

II. OPIS IKONOGRAFICZNY OBIEKTU I JEGO INTERPRETACJA PRZED KONSERWACJĄ

Dekoracja malarska sufitu nad nawą kościoła w Pcimiu wypełnia w całości powierzchnię prostokątnego stropu wraz z fasetami powyżej gzymsu wieńczącego ściany.

Wydzielona profilowaną ramą zasadnicza środkowa część dekoracji ujęta jest ze wszystkich stron szeroką bordiurą, którą tworzy dekoracja malarska fasety.

Dekoracja sufitu została podzielona przy pomocy jasno ugrówych pasów i dekoracyjnych listew oraz malowanych tworzących iluzję architektonicznych gzymsów ornamentalnych ram na pięć geometrycznych płycin.

Postępując od chóru są to płyciny w kształcie:

- 1) poprzecznego prostokąta z łukami nadwieszonymi
- 2) niewielkiego koła
- 3) wydłużonego ośmiokąta
- 4) analogicznego do płyciny koła nr. 2)
- 5) prostokąta analogicznego do prostokąta nr. 1) .

Pozostałe cztery nieregularne płyciny po bokach kół wypełniają olejne przedstawienia ewangelistów i ich symboli oraz szarf z ich imionami. Pola 1 i 5 wypełnione są srebrnymi gwiazdami pięcio-ramiennymi i większymi ozdobniejszymi, odcinającymi się na szafirowym tle. W polu 2 na czerwonym tle widnieje herb "Pogoń", za w polu 4 herb „Polski” (Orzeł w koronie). Centralną strefę pola 3 obramionego profilowaniem stanowi kopia „Przemienienia Pańskiego" Rafaela (z Pinakoteki Watykańskiej) w owalnej profilowanej ramie. Pozostałą część pola stanowią symetrycznie rozmieszczone kompozycje w obramieniach architektonicznych, wypełnione ornamentyką roślinną.

Kopia "Przemienienia Pańskiego" jest utrzymana w cieplejszych i znacznie jaśniejszych barwach w stosunku do włoskiego oryginału. Mimo zmiany formatu kompozycji z prostokątnego na owalny zachowano wszystkie ważniejsze postacie i elementy tła.

Bordiura dookoła zasadniczej części dekoracji zawiera czternaście owalnych medalionów w kartuszach stylizowanych na ornament okuciowy, przedzielonych utrzymanymi w barwach naturalnych girlandami roślinnymi i umieszczonymi ponad nimi główkami aniołków, (których sposób malowania wykazuje silne wpływy modernistyczne). Medaliony zawierają schematycznie malowane (przemalówka na niezachowanym oryginale) przedstawienia symboli Maryjnych z Litanii Loretańskiej, poniżej których znajdują się banderole z podpisami.

III. HISTORIA OBIEKTU

Pierwszy kościół w Pcimiu ufundował król Kazimierz Wielki w 1338 r. W końcu XVIII w. Rozpoczęto budowę nowej świątyni, którą zakończono w 1829 r. Konsekrowany w 1833 r kościół reprezentuje tzw. styl józefiński. Znajdują się w nim trzy ołtarze barokowe: główny z obrazami św. Mikołaja i MB Pcimskiej (pocz. XVIII w.), lewy Ukrzyżowania Pańskiego (2 poł. XVII w.) i prawy MB Różańcowej (pocz. XVIII w.), obecnie św. Antoniego. Do Pcimia zostały one przeniesione z kościoła św. Agnieszki w Krakowie. Do najcenniejszego wyposażenia należy chrzcielnica kamienna o cechach późnogotyckich z 1638 r. oraz dzwon z ludwisarni w Brzegu, odlany w 1739 r. Z kościoła pochodzi rzeźba św. Mikołaja, datowana na 4 ćw. XIV w., przechowywana w muzeum w Myślenicach. **Polichromia na stropie starej części kościoła, przedstawiająca Przemienienie Pańskie, namalowana została w 1910 r. wg. projektu Stanisława Giebułtowskiego.** Nad głównym wejściem organy z pocz. XIX w. – dzieło miejscowego samouka Jana Gracza.

Konserwacja polichromii kościoła wykonana w 1961 r. W latach 80 tych dobudowano transept i nowe prezbiterium.

W 1991 zakonserwowano polichromie na suficie starej części kościoła(nawa)

Wyk. K.Magrysiewicz- Dobrzańska , A. Grochal

Wstępem do prac konserwatorskich było usunięcie z powierzchni polichromii warstwy kurzu i sadzy. W zależności od stanu spudrowania polichromii używano: pędzli włosowych, szczeciniowych lub gumy chlebowej. Spudrowaną przemalówkę usunięto. Partie malowane olejno umyto terpentyną. Zagrożone fragmenty sufitu wzmocniono zastrzykami z "Osakrylu" i wzmocniono poprzez podwieszenie na wkrętach z "pajaczkami". Wykonano kitowanie ubytków zaprawą piaskowo-wapienną i pobiałkowano.

Punktowanie wykonano kazeiną wapienną a na malowidle olejnym odsączonymi farbami olejnymi.

1994 wykonano dekorację malarską ścian i sufitu w części dobudowanej

Wyk. K.Magrysiewicz- Dobrzańska , A. Grochal

1991- 1996 – konserwacja ołtarzy wykonawcami prac byli Lidia i Sotyrys Pantopulosowie ?

W latach 2000-2010 wykonanie witraży do wnętrza świątyni.

W roku 2013 miała miejsce renowacja trzech ołtarzy wyk. firma ABBAS konserwator prowadzący mgr. K.Magrysiewicz- Dobrzańska

W roku 2014 wykonano malowanie ścian nawy i transeptu metodą gospodarczą pod nadzorem mgr. K.Magrysiewicz- Dobrzańskiej

W roku 2015 wykonano malowanie ścian prezbiterium pod kierunkiem mgr. K. Magrysiewicz- Dobrzańskiej oraz firma ABBAS wykonała konserwację polichromii Kaplicy Matki Boskiej Różańcowej.

Źródła i Bibliografia:

1. Białe karty Obiektu z zasobów WUOZ
2. Dokumentacja konserwatorska dotycząca prac przy polichromii we wnętrzu kościoła parafialnego Św. Mikołaja w Pcimiu, A Grochalowa, K. Magrysiewicz-Dobrzańska, 1991r.
3. Z dziejów kościoła i parafii Św. Mikołaja w Pcimiu, ks. Jan Kuś, księgarnia św. Jacka 1987

4. BUDOWA TECHNOLOGICZNA OBIEKTU:

Stratygrafia :

WARSZTAWA ARCHITEKTURALNA TECHNOLOGICZNA	OPIS CZYNNOŚCI CZYNNOŚCI	DATA	FAZA CZYNNOŚCI	CHARAKTERYSTYKA WARSZTAWY
1		1991	IV	punktowanie ścieżki
2		1991	IV	ścieżki piasek, wapienie, pociąg
3		1991	III	punktowanie ścieżki
4		1991	III	ścieżki piasek, wapienie, pociąg
5		1991	II	pociąg ścieżki
6		1991	II	pociąg
7		1991	I	złoty piasek, wapienie
8		1991	I	drewno trzcin

Technika wykonania :

Wnętrze nawy przykryte drewnianym stropem z podsufitką z desek z przybitą podsiębitką z trzciny, na które narzucono tynk piaskowo wapienny. Polichromia wykonana na pobiale wapiennej. Przedstawienia figuralne w centrum kompozycji malowane w technice olejnej z przedstawieniem sceny Przemienienia Pańskiego. Ornamentalna oprawa w formie bordiury malowana kazeiną.

Identyfikacja materiałów:

Materiały pierwotnie użyte to: piasek, wapno, barwniki w proszku, spoiwo klejowe, mikstion, srebro, złoto płatkowe, szelak, farby olejne, werniks żywiczny.

W trakcie konserwacji użyto: piasek wapno, barwniki w proszku, spoiwo kazeinowe, farby olejne, werniks żywiczny paraloid, osakryl.

5. OPIS WARUNKÓW PRZECHOWYWANIA OBIEKTU PRZED KONSERWACJĄ

Polichromia znajduje się w kościele pełniącym funkcje kultowe. Kościół użytkowany, ogrzewany. Temperatura zimą ok. 8 st. C. Latem ok. 20st. Wnętrze osuszone po wykonaniu w ostatnich latach odwodnienia wokół budynku.

6. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Obiekt konserwowany, co najmniej dwukrotnie. Dekoracja była retuszowana w 1991r. obecnie zabrudzona powierzchniowo, z widoczną siatką spękań na całej powierzchni, z widocznymi pociemniałymi retuszami. Na powierzchni malowidła ciemne plamki, które mogą być spowodowane obecnością grzybów. Na całej powierzchni sufitu widoczna jest siatka gęstych spękań. Liczne spękania oraz zarysowania wskazują na osłabienie podłoża tynkowych. Zapewne jest to wynik ruchów budowli, jak również może być wynikiem słabej adhezji zapraw do podsiębitki. Ponadto na całej powierzchni sufitu i faset widoczne liczne zaplamienia i przebarwienia powierzchni.

Powierzchnia polichromii pokryta jest grubą warstwą kurzu, brudu i ciemnymi plamami grzyba, co związane jest z założeniem ok. 2000 w kościele szklenia witrażowego bez możliwości wietrzenia, co z kolei w okresie zimowym przy dużej ilości wiernych skutkowało kondensacją pary wodnej na powierzchni ścian i sufitu powodując rozwój grzyba w nieogrzewanym wówczas kościele.

Polichromia klejowa na suficie jest w partii fasety całkowicie przemalowana za wyjątkiem girland roślinnych, przy czym zachowana pod spodem polichromia jest przemyta i słabo czytelna. Na suficie przemalowane są pola z gwiazdami, herbami i girlandami zaś ramy mają ornament w wielu miejscach punktowany. Malowidło olejne w warstwie malarskiej zachowane dobrze, nie stwierdzono złuszczeń farby. Spękania występują na całej powierzchni sufitu; na obszarze malowideł olejnych są kitowane i

punktowane. Część kitów jest również spękana na skutek pracy drewnianego stropu. Kity są punktowane; punktowanie nie wykazuje dużych zmian kolorystycznych

W okresie poprzedzającym wymianę pokrycia dachowego doszło do częściowego zalania stropu w przestrzeni nad organami, co skutkowało odspojeniem tynku od podsiębitki, a utworzone przez to zwisające nad instrumentem wybrzuszenie grozi całkowitym odpadnięciem warstw malowidła wraz z narzutem tynkowy. Także częściowo w partii fasety nastąpiły rozległe odspojenia tynku od podsiębitki, oraz tynku wraz z podsiębitką od desek. Występuje tu gęsta siatka spękań. Na całości występuje kilka obszarów przebarwień i plam charakterystycznych dla zalania wodą, występują one przeważnie na fasecie i w pobliżu ściany chóru muzycznego. W okresie zimowym zaobserwowano pojawienie się ciemnych obszarów zawilgoceń w pobliżu spękań i rozpojeń tynku też w tych obszarach. Podczas wizji lokalnej przestrzeni strychu nie stwierdzono nieszczelności poszycia dachowego. Prawdopodobnie dochodzi do skraplania się pary wodnej na połaciach blachy, która wpływa pod ocieplenie z wełny mineralnej.

7. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

A. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Zakłada się wykonanie kompleksowej konserwacji dekoracji sufitu i fasety.

Prace konserwatorskie powinny zostać poprzedzone usunięciem wełny z powierzchni pułapu i pach fasety w przestrzeni strychu. Następnie zakłada się zdjąć deski podłogi, odczyścić belki i deski wraz z deskami podsiębitki, które planuje się zdezynfekować z zastosowaniem preparatu Xirein, należy dokonać przeglądu belek i desek stropowych. Zakłada się wykonanie koniecznych wzmocnień m.in. na drodze impregnacji, zastosowanie taszli, nierdzewnych śrub i ściągów Prace te będą wykonane w oparciu o wytyczne i zalecenia uprawnionego konstruktora.

Po wykonaniu niezbędnych zabiegów od strony odwrocia powierzchnia malowidła na suficie zostanie odczyszczona i utrwalona.

Kolejne etapy prac konserwatorskich obejmie podstawowe działania stabilizujące podłoże, czyli wzmocnienie tynków poprzez iniekcje podtynkowe. W obszarach malowideł olejnych na suficie - po odczyszczeniu należy wzmocnić strukturę podłoża poprzez wykonanie iniekcji preparatem ledan i dodatkowo poprzez skręcenie i spięcie warstw z zastosowaniem nierdzewnych śrub i szerokich podkładek.

- - Uzupełnienie ubytków podłoża.
- Ubytki tynków zostaną uzupełnione klasyczną zaprawą wapienno-piaskową, a powierzchnie uzupełnień opracowane zostaną w sposób nawiązujący do pierwotnego tynku. Do głębokich wypełnień dodany zostanie cement portlandzki. Na uzupełnienia nałożona zostanie warstwa pobiału wapiennej. Szczeliny w miejscach występowania znacznych spękań wypełnione zostaną masą Risspachtel (firmy Caparol) o dużym stopniu elastyczności, pozwalającą na „ruchy materii” bez niebezpieczeństwa powstawania pęknięć.
- Założenie pobiału w miejscu wykonanych uzupełnień podłoża
- - Utrwalenie: przed przystąpieniem do konserwacji estetycznej powierzchnia malowideł werniksem retuszerskim w odpowiednim stężeniu
- - Retusz malarski malowidła proponuje się wykonanie retuszu scalającego z zastosowaniem farb mastyksowych i odsączonych farb olejnych. Retusz zostanie zastosowany w miejscach przetarć i ubytków warstwy malarskiej.

B. Polichromia klejowa:

- - odczyszczenie z kurzu i brudu za pomocą miękkich pędzli usunięcie spudrowanej przemalówki przy pomocy pędzli szczecinowych
- - utrwalenie polichromii za pomocą roztworu paraloidu w acetonie
- -Likwidacja odspojień oraz głębokich rozwarstwień zapraw poprzez iniekcje środka mineralnego szybko wiążącego, w oparciu o uszlachetnione cementy i kruszywa mineralne (np. Ledanu, Malty o różnej sile wiązania). Preparaty takie nie uruchamiają dodatkowo migracji soli, ponieważ nie wymagają wprowadzania dużej ilości wody do uprzedniego zwilżania ściany w przeciwieństwie do spoiw dyspersyjnych, nie wywołują wyblyszczeń, posiadają doskonałą rozlewność i nie wywołują zabielen.
- - Podwieszenie zagrożonych fragmentów tynki wkrętami nierdzewnymi z blaszkami
- - Uzupełnienie ubytków podłoża klasyczną zaprawą wapienno-piaskową, a powierzchnie uzupełnień opracowane zostaną w sposób nawiązujący do pierwotnego tynku. Do głębokich wypełnień dodany zostanie cement portlandzki. Na uzupełnienia nałożona zostanie warstwa pobiału wapiennej. Szczeliny w miejscach występowania znacznych spękań wypełnione zostaną masą Risspachtel (firmy Caparol) o dużym stopniu elastyczności, pozwalającą na „ruchy materii” bez niebezpieczeństwa powstawania pęknięć.
- - Pobiałkowanie kitów

- - Utrwalenie: przed przystąpieniem do konserwacji estetycznej powierzchnia malowideł i zaizolowanie kitów roztworem Paraloidu B72 w acetonie w odpowiednim stężeniu
- - Uzupełnienie warstwy malarskiej, rekonstrukcja, pigmentami w proszku na spoiwie kazeinowym